

I. KONSTITUCINĖ TEISĖ

LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS PREZIDIUMO KONSTITUCINIS STATUSAS – SANTYKIŲ SU VYKDOMĄJA VALDŽIA ASPEKTAS

Doc. dr. Juozas Žilys

Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas, Konstitucinės teisės katedra
Ateities g. 20, 2057, Vilnius
Telefonas 271 45 46
Elektroninis paštas ktk@ltu.lt

Pateikta 2002 m. spalio 11 d.

Parengta spausdinti 2002 m. spalio 26 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedros docentas
dr. Egidijus Jarašiūnas ir Konstitucinio Teismo teisėjas dr. Vytautas Sinkevičius*

S a n t r a u k a

Analizuojant Lietuvos Respublikos konstitucinę sistemą pagal Lietuvos Respublikos Laikinąjį Pagrindinį Įstatymą (1990–1992 m.) reikia pabrėžti esminę aplinkybę – šiame Lietuvos valstybingumo raidos pereinamojo laikotarpio konstituciniame akte įtvirtinta nenuosekli ir prieštaringa atkurtosios Lietuvos Respublikos valstybės valdžios institucijų sistema. Pagrindinis šio reiškimo bruožas tas, kad ši sistema buvo iš esmės perimta iš tarybinio laikotarpio ir pritaikyta Lietuvos konstitucinės raidos pereinamajam laikotarpiui, t. y. iki 1992 m. spalio 25 d. Konstitucijos priėmimo [1].

Vienas svarbiausių valstybės valdžios struktūros ypatumų buvo tas, kad konstitucinėje sistemoje buvo numatytas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas. Nors pagrindiniai šios valstybės institucijos statuso bruožai ir buvo reglamentuoti Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme, tačiau Prezidiumo vaidmenį lėmė daugelis kitų politinio ir teisinio pobūdžio aplinkybių.

Straipsnyje apibūdinami Prezidiumo konstitucinio statuso bendrieji klausimai. Daugiausia dėmesio skiriama vienam iš svarbiausių šio statuso sudedamųjų dalių – santykiams su Vyriausybe ir kitomis vykdomosios valdžios institucijomis. Šis problemos aspektas atskleidžiamas visų pirma nagrinėjant Prezidiumo ir Vyriausybės tarpusavio santykius. Siekiant visapusiškiau įvertinti minėtų valdžios institucijų sąveiką tiriami Prezidiumo teisės aktai, kuriais remiantis buvo formuluojamos politinės ir teisinės direktyvos Vyriausybei ir kitoms valstybės valdymo grandims.

1. Bendrieji prezidiumo konstitucinio statuso bruožai

Visų pirma galima konstatuoti tai, kad Prezidiumo įtvirtinimas atkurtosios Lietuvos Respublikos konstitucinėje sistemoje buvo išraiška tos konstitucinės tvarkos, kuri buvo numatyta Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme ir kurią lėmė to meto politinės ir teisinės aplinkybės.

Nors Laikinis Pagrindinis Įstatymas ir išreiškė pagrindinius tautos politinius konstitucinius siekius atkurti ir įtvirtinti valstybingumą, tačiau tai buvo Lietuvos konstitucinės raidos pereinamojo laikotarpio konstitucinis aktas. Jame „sugyveno“ tiek vadinamojo demokratinio centralizmo ir valstybės valdžios idėjos, tiek ir atkurtosios Lietuvos Respublikos demokratinės raidos siekiai sukurti šiuolaikišką valstybės institucijų struktūrą.

Pažymėtina, kad teisinis Prezidiumo statusas, palyginti su buvusiuoju, buvo pakoreguotas iš esmės. Pagal buvusiąją Lietuvos TSR Konstituciją Prezidiumas prireikus: darė įstatymų aktų pakeitimus; skelbė rinkimus; kontroliavo, kaip laikomasi Konstitucijos; aiškino įstatymus; steigė ir naikino ministerijas bei valstybinius komitetus; atleido ir skyrė asmenis, kurie įeidavo į Ministrų Tarybos sudėtį; naikino ir steigė administracinius teritorinius vienetus; nustatydavo administracinių teritorinių klausimų sprendimo tvarką; naikino Ministrų Tarybos, taip pat rajonų ir respublikos pavaldumo miestų tarybų teisės aktus; steigė apdovanojimus. Pagal Laikinąjį Pagrindinį Įstatymą šie įgaliojimai buvo perduoti Aukščiausiajai Tarybai. Tai buvo veiksmas, sudarantis prielaidas kurti tokią valstybės valdžios institucijų sistemą, kuri atitiktų vieną svarbiausių – konstitucinį valstybės valdžių atskyrimo principą.

Tačiau ir toliau Prezidiumui liko įgaliojimai, kuriuos demokratinėse valstybėse tradiciškai sprendžia valstybės vadovas arba kitos konstitucinės institucijos. Diskreiciniais Prezidiumo įgaliojimais buvo pripažinti: teikti pilietybę; spręsti prieglobsčio suteikimo klausimus; teikti malonę; skirti apdovanojimus; skirti ir atšaukti diplomatinius atstovus užsienio valstybėse ir prie tarptautinių organizacijų; priimti prie jo akredituotų užsienio valstybių diplomatinių atstovų įgaliojimus ir atšaukiamuosius raštus [2]. Pastarieji įgaliojimai apibūdino Prezidiumą kaip savarankišką valstybės instituciją, kuri įgyvendino tik jai priskirtas kai kurias valstybės valdžios funkcijas. Šiuo požiūriu Prezidiumas buvo tartum ribotų galių kolektyvinis valstybės vadovas Lietuvos Respublikos Parlamente. Būtent šis Prezidiumo bruožas yra pagrindinis apibūdinant prieštarinę valstybės institucijų sistemą pereinamuoju laikotarpiu.

Dar kitu aspektu vertinant Prezidiumo konstitucinį statusą reikia atkreipti dėmesį į tai, kad didelė grupė įgaliojimų apibūdino Prezidiumą kaip organiškąją Aukščiausiosios Tarybos struktūros dalį – Prezidiumas organizavo Aukščiausiosios Tarybos sesijų rengimą, koordinavo Aukščiausiosios Tarybos nuolatinųjų komisijų veiklą; prireikus padėjo Aukščiausiosios Tarybos deputatams vykdyti jų įgaliojimus ir kt. [3].

Prezidiumo, kaip neatsiejamos Aukščiausiosios Tarybos visumos dalies, pobūdį patvirtina Laikinojo Pagrindinio Įstatymo nuostata, kad Prezidiumas privalėjo vykdyti ir kitokius Aukščiausiosios Tarybos pavedimus. Šios normos turinys nebuvo patikslintas nei Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme, nei kituose įstatymuose. Todėl darytina išvada, kad jos turinį buvo galima interpretuoti plačiau, tiesa, atsižvelgiant į visą Laikinojo Pagrindinio Įstatymo normų sistemine struktūrą. Tokių pavedimų diapazonas to laikotarpio parlamentinėje praktikoje buvo labai platus ir įvairus. Aišku viena – Aukščiausioji Taryba negalėjo pavesti Prezidiumui tokių funkcijų, kurias pagal Laikinąjį Pagrindinį Įstatymą ji privalėjo vykdyti pati, pavyzdžiui, įstatymų leidimą, tarptautinių sutarčių ratifikavimą ir denonsavimą, amnestijos aktų leidimą, Lietuvos Respublikos valstybinių apdovanojimų steigimą bei kitus įgaliojimus.

Šia prasme žvelgiant į Prezidiumo statusą reikia pabrėžti kitą esminį jo statuso bruožą – Prezidiumas buvo **atskaitingas** Aukščiausiajai Tarybai. Pateisinant ir suprantant atskaitingumą neišvengiamai kyla klausimas dėl šio atskaitingumo ribų ir politinių padarinių. Pagrįstai gali būti klausama, ar atskaitingumo turinį sudarė ir tos Prezidiumo prerogatyvos, kurios įėjo į jo diskrečinį įgaliojimų sritį. Kita vertus, nei Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme, nei kituose teisės aktuose (Reglamente) nebuvo konkrečiai apibrėžti politiniai Prezidiumo atskaitingumo padariniai, pavyzdžiui, ar galėjo Aukščiausioji Taryba pareikšti nepasitikėjimą Prezidiumu? Pagaliau ar yra pagrindo manyti, kad Aukščiausioji Taryba galėjo naikinti Prezi-

diumo priimtus teisės aktus? Tokia galimybė nebuvo numatyta Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme.

Prezidiumo konstitucinio statuso turinį dar labiau išplėtė Laikinojo Pagrindinio Įstatymo nuoroda, jog pasibaigus Aukščiausiosios Tarybos įgaliojimams Prezidiumas išlaikė savo įgaliojimus, kol iš naujo išrinkta Aukščiausioji Taryba susirinks į pirmąją sesiją ir sudarys naująjį Prezidiumą (LPĮ 85 str. 3 d.)

Apibūdinant Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo konstitucinį statusą reikia atsižvelgti ir į kitus šios problemos aspektus, konkrečiai – į tai, kaip buvo sudaromas Prezidiumas. Pagal Laikinojo Pagrindinio Įstatymo 84 straipsnio 3 dalį į jo sudėtį pagal pareigas įėjo Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas, jo pavaduotojai ir Aukščiausiosios Tarybos Sekretorius. Kitus Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo narius rinko Aukščiausioji Taryba. Atsižvelgdami į principus, kuriais remiantis buvo formuojamas Prezidiumas, galime daryti išvadą, kad ir šis veiksnys buvo labai svarbus. Tai lėmė Prezidiumo ne tik teisinę, bet ir faktinę padėtį, o kartu ir jo teisinį bei politinį elgesį. Turint galvoje, kad Aukščiausiosios Tarybos vadovybė sudarė Prezidiumo personalinės sudėties pagrindą, galima daryti prielaidą, jog ir šis aspektas yra reikšmingas vertinant Prezidiumą kaip organiškąją Aukščiausiosios Tarybos struktūros dalį.

Pagaliau paminėtinas dar vienas Prezidiumo teisinės prigimties aspektas. Reikalas tas, kad Laikinojo Pagrindinio Įstatymo 84 straipsnyje buvo numatyta, jog Prezidiumas vykdė ne tik tas funkcijas, apie kurias minėjome prieš tai, tačiau atliko ir **kitus įgaliojimus** neperžengdamas Laikinojo Pagrindinio Įstatymo ir kitų įstatymų numatytų ribų. Tai reiškė, kad Prezidiumo įgaliojimų sąrašas, kuris buvo numatytas Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme, nebuvo baigtinis. Štai Aukščiausiosios Tarybos reglamente Prezidiumo funkcijos buvo ne tik konkretizuotos, tačiau gerokai išplėstos, ir ypač – kontrolės srityje.

2. Konstituciniai ir faktiniai Prezidiumo ir vykdomosios valdžios sąveikos aspektai

2.1. Kaip jau minėjome, vienas iš Prezidiumo teisinės padėties bruožų buvo tas, kad ši institucija buvo neatskiriama Aukščiausiosios Tarybos struktūros dalis. Todėl norint bent bendrais bruožais parodyti Prezidiumo ir Vyriausybės tarpusavio sąveikos ypatybes reikia paminėti pagrindinius klausimus, kurie lėmė pačios Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės santykių raidą. Šiuo atveju nagrinėtini tik teisiniai šios problemos niuansai, t. y. tie, kurie buvo atskleisti Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme ir kituose teisės aktuose. Reikia turėti galvoje ir tai, kad parlamentinio gyvenimo praktikoje Aukščiausiosios Tarybos ir jos Prezidiumo santykius su Vyriausybe lėmė daugelis kitų politinių reiškinių ir priežasčių.

Taigi esminė aplinkybė, kuri lėmė Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės konstitucinius ryšius buvo ta, kad Lietuvos Respublikos Ministrų Taryba buvo **atsakinga** Aukščiausiajai Tarybai ir **jai atskaitinga** (LPĮ 95 str. 1 d.). Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme buvo nurodyta, kad Ministrų Taryba turėjo reguliariai atsiskaityti už savo darbą Aukščiausiajai Tarybai ir privalėjo turėti jos pasitikėjimą. Jeigu Aukščiausioji Taryba slaptu balsavimu daugiau kaip pusės bendro deputatų skaičiaus balsų dauguma pareiškė nepasitikėjimą Ministrų Taryba arba atskiru ministru, visa Ministrų Taryba arba tas Vyriausybės narys turėjo atsistatydinti (LPĮ 95 str. 2 d.) [4]. Vadinasi, Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme, apibrėžiant Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės tarpusavio santykius, buvo nustatytos bent svarbiausios minėto atsakingumo ir atskaitingumo reiškimo teisinės formos. Konkrečiau jų turinys buvo atkleistas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos reglamente [5].

Labai skirtinga buvo Prezidiumo ir Vyriausybės politinių ir teisinių ryšių sąveika ir šios sąveikos reglamentavimas. Šia prasme pastebėtina Laikinojo Pagrindinio Įstatymo (95 str. 2 d.) nuostata, jog Lietuvos Respublikos Ministrų Taryba (Vyriausybė) buvo atsakinga ir atskaitinga ne tik Aukščiausiajai Tarybai, bet **atskaitinga** ir Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui. Atsižvelgiant į Vyriausybės atskaitingumo Prezidiumui konstitucinį principą vertintinas ir šių institucijų tarpusavio santykių turinys ir kokybė. Turint tikslą plačiau atskleisti šio atskaitingumo turinį ir ribas reikia visų pirma atsižvelgti į tai, kad Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme teisinės šio principo įgyvendinimo formos nebuvo apibrėžtos. 1990 m. kovo 22 d. pri-

imtame Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatyme [6], konkretizuojant Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės tarpusavio teisinius santykius, apie Vyriausybės atskaitingumą Prezidiumui taip pat neužsimenama. Ir ši aplinkybė buvo viena esmingiausių priežasčių, dėl kurios būdavo nuolat diskutuojama apie teisinę Prezidiumo prigimtį ir jo įgaliojimų ribas. Atsižvelgiant į to laikotarpio parlamentinio darbo patirtį galima konstatuoti, kad Prezidiumo ir Vyriausybės tarpusavio santykiai ir sąveika formavosi ne tik Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme nustatytu formaliuoju pagrindu.

Kai kurie Prezidiumo ir Vyriausybės tarpusavio santykių pagrindai atsispindi Aukščiausiosios Tarybos reglamente, suvaidinusiame labai svarbų vaidmenį teisiškai reguliuojant ir įtvirtinant parlamentinio darbo procedūras, ugdant šios veiklos tradicijas. Reglamente buvo numatyti kai kurie tikslesni Prezidiumo ir Vyriausybės sąveikos teisiniai apibrėžimai.

Visų pirma Prezidiumo galimybė daryti įtaką Vyriausybės veiklai buvo įtvirtinta Reglamento 242 straipsnyje, kuriame buvo nustatyta Vyriausybės priedermė ne vėliau kaip per 2 mėnesius nuo jos sudarymo pateikti Aukščiausiosios Tarybos posėdyje būsimosios veiklos programą. Tuo atveju, jeigu Aukščiausioji Taryba pakartotinai neaprobudavo Vyriausybės programos, Prezidiumas, nuolatinė Komisija arba frakcija galėdavo pareikalauti balsuoti dėl nepasitikėjimo Vyriausybe. Taigi svarstant Vyriausybės programą Prezidiumas galėjo pasireikšti kaip svarbus veiksnys, inicijuojantis Vyriausybės politinio likimo svarstymą.

Dar kita teisinė forma, kuria remiantis Prezidiumas galėjo daryti poveikį Vyriausybei, buvo interpeliacijos Ministrui Pirmininkui arba kitam Vyriausybės nariui (Reglamento 257–260 str.). Be kitų subjektų (nuolatinės komisijos, frakcijos, laikinosios deputatų grupės), interpeliaciją, t. y. reikalavimą paaiškinti sprendimų motyvus ir tolesnės veiklos kryptis tam tikrais Vyriausybės politikos aspektais, galėjo pateikti ir Prezidiumas.

Prezidiumo poveikio Vyriausybės atžvilgiu prielaidos taip pat atsispindėjo paklausimo instituto teisinio reguliavimo turinyje. Paklausimu buvo laikomas tik toks valstybinės arba visuomeninės reikšmės klausimas, dėl kurio deputatas arba jų grupė buvo kreipęsi į valstybės institucijas, tačiau, jų nuomone, jis nebuvo tinkamai išnagrinėtas arba buvo išspręstas neigiamai. Reglamente (248 str. 2 d.) nustatyta, kad paklausimu galėjo būti laikomas ir toks klausimas, kurio valstybinę arba visuomeninę reikšmę pripažino Prezidiumas, nuolatinė komisija, frakcija arba laikinoji deputatų grupė. Nors tokio „pripažinimo“ praktika ir neįsitvirtino parlamentinėje tradicijoje, tačiau ir tokia Prezidiumo galimybė vertintina kaip reali galimybė daryti įtaką Vyriausybei.

Kontrolinių funkcijų, kurias įgyvendino Aukščiausioji Taryba Vyriausybės ir kitų vykdomosios valdžios institucijų veiklos atžvilgiu, dar viena forma buvo laikinosios kontrolės komisijos [7]. Jų sudarymo iniciatyvos teisę turėjo ir Prezidiumas.

Pažymėtinos dar ir kitos kontrolės teisinės formos. Štai pasiūlymas atšaukti Aukščiausiosios Tarybos pareigūną arba Aukščiausiajai Tarybai atskaitingų valstybės institucijų vadovą turėjo būti svarstomas, kai šį klausimą motyvuotu raštu pateikdavo Prezidiumas arba kiti šios teisės subjektai (Reglamento 253 str. 1 d.).

Reikėtų paminėti ir tai, kad per dvi darbo dienas po kiekvieno Vyriausybės posėdžio Prezidiumui turėdavo būti perduotas jo nustatytas priimtų nutarimų kopijų skaičius. Prezidiumas juos turėdavo išplatinti visoms nuolatinėms komisijoms ir frakcijoms (Reglamento 245 str.).

Vadinasi, Reglamente buvo dar labiau išplėstos Prezidiumo galimybės daryti poveikį Vyriausybės, kitų vykdomosios valdžios institucijų veiklai. Nekyla abejonių, kad ypač sustiprintos Prezidiumo įgyvendinamos kontrolinės prerogatyvos.

Siekiant, kad valstybės valdžios institucijos bendradarbiautų aktyviau, pradėti rengti Prezidiumo ir Vyriausybės bendri posėdžiai, tačiau vėliau tokios bendradarbiavimo formos atsisakyta, nes įsitikinta tokių posėdžių (pasitarimų) neefektyvumu [8]. Tie bendri Prezidiumo ir Vyriausybės posėdžiai, pasitarimai rodo, kaip buvo ieškoma darnesnio valstybės valdžios institucijų bendradarbiavimo ir efektyvesnio įstatymų, kitų teisės aktų įgyvendinimo formų ir kryptų. Kita vertus, minėtas būdas atrasti veiksmingesnį Prezidiumo ir Vyriausybės sąlytį liudijo prieštaringą valdžios institucijų sistemą ir polinkį į buvusią **bendros** valdžios koncepciją, kuri egzistavo iki 1990 m. kovo 11–osios.

2.2. Viena vertus, Prezidiumo, kita vertus, Vyriausybės bei kitų valstybės valdymo institucijų tarpusavio sąveikos pobūdis būtų atskleistas nevisapusiškai, jeigu būtų atsižvelgiama tik į Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme ir kituose teisės aktuose įtvirtintas teisinės šios sąveikos formas. Problemos visapusiškumas gali būti suprastas tik įvertinus įvairialypę Prezidiumo veiklą siekiant paveikti visuomenės ir valstybės socialinę politinę raidą.

Vienas akivaizdžiausių tokios veiklos pavyzdžių buvo Prezidiumo siekis išnagrinėti socialinę padėtį žemės ūkyje, kai 1991 m. birželio 19 d. Prezidiumas patvirtino ekspertų grupę, kuriai pavedė parengtą medžiagą pateikti Prezidiumui. Prezidiumas rekomendavo valstybės institucijoms, įmonėms ir organizacijoms, kolūkiams bei visuomeninėms organizacijoms suteikti ekspertų grupės nariams ir kitiems jų pavedimus vykdantiems asmenims reikimą informaciją [9]. Įgyvendindama Prezidiumo pavedimą ekspertų grupė visapusiškai išnagrinėjo ekonominę ir socialinę būklę Lietuvos kaime. Kai Prezidiumo posėdyje ši informacija buvo pateikta, Prezidiumas parengė Vyriausybės veiksmų programą. Buvo **pavesta** atlikti Aukščiausiosios Tarybos priimtų agrarinės reformos įstatymų taikymo, žemės ūkio raidos bei socialinių pokyčių kaime prognozes, išplėsti ir papildyti ūkininkų rėmimo programą. Prezidiumas **pavedė** Vyriausybei parengti pranešimus Aukščiausiajai Tarybai apie supirkimo kainų sistemą ir politiką bei numatomus pokyčius, kreditų politiką kaime, taip pat pasiūlymus dėl socialinės ir kultūrinės paskirties objektų kaime finansavimo iš biudžeto [10]. Šis Prezidiumo teisės aktas atskirai paminėtas jau vien dėl to, kad jame atsispindi ne tik Prezidiumo siekis spręsti socialines aktualijas, bet ir teisinės tikslo siekimo formos, santykių su Vyriausybe pobūdis bei politinis teisinis turinys.

Pažymėtina, kad Prezidiumo teisės aktuose buvo formuluojami dvejopo vykdomojo pobūdžio pavedimai Vyriausybei. Vienais atvejais šie pavedimai buvo formuluojami imperatyviai, t. y. „įpareigojant“, „pavedant“, kitais atvejais – „rekomenduojant“, „siūlant“ arba dar kita teisine forma reiškiant savo valią [11]. Atsižvelgiant į nurodytus atvejus, kai Prezidiumas tiesiogiai formulavo imperatyvius pavedimus Vyriausybei ir taip reiškė savo galias organizuodamas kai kurių valstybės valdymo klausimų sprendimą, negalima nepaminėti, kad ši veiklos sritis nelikdavo nepastebėta ir būdavo keliamos abejonės dėl jos teisėtumo [12].

Prezidiumas ne tik formuluodavo pavedimus, pasiūlymus, rekomendacijas Vyriausybei, tačiau kartais tiesiog **aprobuodavo** Vyriausybės priimtus arba bręstančius sprendimus, t. y. demonstruodavo politinę paramą Vyriausybei. Tai buvo tartum Prezidiumo teisine forma pareikštas įsipareigojimas paremti Vyriausybės nuostatas konkrečiu klausimu [13].

Tam tikrų veiksmų teisinė aprobavimo, pritarimo, sankcionavimo forma būdavo pasitelkiama ne tik Vyriausybės veiksmų arba jos teisinių aktų atžvilgiu, tačiau ir kitais atvejais, t. y. tada, kai būdavo stengiamasi spartinti socialinio gyvenimo procesus arba konkrečias tendencijas ir siekti tam tikro socialinio politinio tikslo [14].

Kyla klausimas, kaip vertinti minėtus Prezidiumo aktus ne tik bendrojoje teisės aktų sistemoje, bet ir Prezidiumo konstitucinio statuso aspektu? Apibūdinant juos reikia pažymėti esminį bruožą – tokie aprobaciniai teisės aktai nei Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme, nei kituose įstatymuose nebuvo numatyti. Vertindami teisinę jų galią turėtume pabrėžti, kad ši galia buvo dviprasmiška. Teisiniai tokių aktų padariniai taip pat buvo neaiškūs, nes Prezidiumas tik reiškė savo prielankumą vieniems arba kitiems sprendimams, arba tokių sprendimų brandinimo kryptis. Tačiau kad ir kaip vertintume minėtus teisės aktus, vis dėlto turime pripažinti, kad jie vertintini kaip konkrečių politinių veiksmų konkreti teisinė forma, kuria buvo siekiama įtvirtinti vienokį arba kitokį teisinį visuomeninių santykių reguliavimą. Šiais aktais jų leidėjas – Prezidiumas stiprino savo vaidmenį politinėje sistemoje, savo politinių direktyvų teisę.

Kitas Prezidiumo veiklos išskirtinis požymis buvo tas, kad Prezidiumas, siekdamas kuo operatyviau spręsti svarbias politines, socialines ir ekonomines problemas, dažnai pavedimus, nurodymus adresuodavo valstybės institucijoms, kurios tiesiogiai priklausė Vyriausybės jurisdikcijai. Ir tokio pobūdžio veiksmai liudija apie Prezidiumo siekį įtvirtinti save kaip ypatingą Aukščiausiosios Tarybos instituciją, turinčią galią spręsti politines socialines aktualijas [15].

Išskirtinė Prezidiumo veiklos sritis, kuri ypač buvo pastebima iškart po 1990 m. kovo 11-osios, buvo dalyvavimas paskirstant finansines lėšas [16], taip pat nustatant valdymo institucijų darbuotojų tarnybinius atlyginimus, darbo užmokesčio sąlygas ir išlaidų sąmatas [17]. Vertinant šiuos Prezidiumo teisės aktus reikia pažymėti vieną aplinkybę – kurį laiką nebuvo įstatymais nustatytos tvarkos, kuria remiantis būtų tvirtinamos Aukščiausiajai Tarybai atskaitingų organų išlaidų sąmatos. Neatsitiktinai 1990 m. spalio 10 d. Prezidiumas pasiūlė Aukščiausiosios Tarybos Biudžeto komisijai parengti įstatymo projektą, kuriame būtų reglamentuoti šie klausimai [18], o 1991 m. kovo 7 d. nutarimu siūlė Vyriausybei centralizuotai spręsti Aukščiausiajai Tarybai atskaitingų žinybų materialinio ir techninio aprūpinimo bei šių įstaigų darbuotojų socialinio aprūpinimo klausimus [19].

Laipsniškai atsisakydamas imperatyvaus būdo dalyvauti skirstant lėšas Aukščiausiosios Tarybos poreikiams, taip pat jos jurisdikcijoje esančioms institucijoms, Prezidiumas kuo toliau, tuo dažniau savo valią reikšdavo kitomis formuluotėmis. Jis „rekomenduodavo“, „prašydavo“ Vyriausybės atlikti kai kuriuos veiksmus. Štai 1991 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Prezidiumas jau prašė Vyriausybės skirti Aukščiausiosios Tarybos Reikalų valdybai papildomų asignavimų ir numatė jų paskirstymo sritis [20]. Ši veiksmų slinktis rodė, kad Prezidiumas visapusiškiau pradėjo žvelgti į savo konstitucinį statusą ir savo vietą tarp valstybės valdžios institucijų.

Negalima nepaminėti, kad Prezidiumo veikloje akivaizdus ir siekis įgyvendinti kontrolines funkcijas, kurios pagal Laikinąjį Pagrindinį Įstatymą priklausė Aukščiausiajai Tarybai ir kitoms jos struktūros grandims (pvz., nuolatinėms komisijoms). Yra pagrindas teigti, kad daugelis anksčiau minėtų funkcijų, taip pat ir kontrolinės, buvo išdava teisinės situacijos, kai valstybės institucijos veikė teisinio vakuomo sąlygomis ir kai naujasis teisinis reguliavimas, kuriuo turėjo būti pakeista buvusi teisinė tvarka, atsiliko nuo audringai besiplėtojančių socialinių procesų. Be teigiamų permainių, visuomenėje kilo ir neigiamų reiškinių, kuriems teisiškai reguliuoti reikėjo skirti vis daugiau dėmesio. Aišku, kai kurie Prezidiumo veiksmai ir reakcija į reiškinius negalėjo nekelti abejonių, ar jie atitiko Laikinąjį Pagrindinį Įstatymą ir ar jie nesikerta su galiojančiu teisiniu reguliavimu [21].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kontrolines funkcijas Prezidiumas įgyvendino tiek tiesiogiai formuluodamas pavedimus įvairioms valstybės valdymo institucijoms, tiek ir remdamasis kitomis valstybės valdymo grandimis [22] bei Aukščiausiosios Tarybos jurisdikcijoje buvusiomis institucijomis. Kontrolinių prezidiumo funkcijų įgyvendinimo formų apibūdinimas būtų nevisavertis, jei nepaminėtume, jog Prezidiumas dažnai sudarydavo įvairias darbo grupes, komisijas, kitas organizacines struktūras ir nustatydavo joms konkrečius pavedimus.

Išvados

1. Konstitucinių valstybės institucijų sistema (1990–1992) buvo pereinamojo laikotarpio reiškinys, kuris buvo užprogramuotas Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme ir kurį lėmė to laikotarpio Lietuvos visuomenės ir valstybės raidos politinės ir teisinės aplinkybės. Ši sistema daugeliu atžvilgių atspindėjo buvusio tarybinio laikotarpio politines teises struktūras, buvo nenuosekli ir prieštaringa. Nors Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme ir buvo įtvirtintas valstybės valdžių atskyrimo principas – valstybinę valdžią Lietuvoje vykdė Aukščiausioji Taryba, Vyriausybė ir Teismas (LPĮ 2 str. 2 d.), tačiau Prezidiumo konstitucinio statuso analizė sudaro prielaidas teigti, kad ir ši institucija realiai prisidėjo prie valstybės valdžios funkcijų įgyvendinimo.

2. Remiantis Laikinojo Pagrindinio Įstatymo ir kitų teisės aktų normų sisteminė analize galima teigti, kad Prezidiumo konstitucinis statusas buvo dvilypis. Viena vertus, Prezidiumas buvo neatskiriama Aukščiausiosios Tarybos struktūros dalis. Šį Prezidiumo statuso aspektą patvirtina jo sudarymo tvarka, atskaitingumo Aukščiausiajai Tarybai principas ir kai kurie kiti įgaliojimai. Atsižvelgtina ir į tai, kad Prezidiumas turėjo vykdyti **kitokius** Aukščiausiosios Tarybos pavedimus. Kita vertus, Prezidiumas turėjo tik jam priklausančius diskrecinius įgaliojimus, kurie, vertinant juos lyginamosios konstitucinės teisės atžvilgiu, priskirtini valstybės vadovui ir konkrečiai – Prezidentui.

3. Vienas svarbiausių kriterijų, kuriuo remiantis galima apibūdinti teisinį ir faktinį Prezidiumo statusą, yra Prezidiumo ir vykdomosios valdžios tarpusavio santykių pobūdis. Šios sąveikos turinio pagrindas – Laikinojo Pagrindinio Įstatymo nuostata, kad laikotarpiu tarp Aukščiausiosios Tarybos sesijų Ministrų Taryba buvo atskaitinga Prezidiumui. Pažymėtina, kad šio atskaitingumo principo turinys nebuvo atskleistas nei Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme, nei kituose įstatymuose. Atsižvelgiant į tai, Ministrų Tarybos atskaitingumo pobūdis ir jo ribos parlamentinėje veikloje buvo interpretuojamos labai plačiai ir tai sudarė prielaidas plėsti Prezidiumo poveikį vykdomajai valdžiai.

4. Svarbi konstitucinė prielaida didinti Prezidiumo vaidmenį šalies politinėje sistemoje buvo LPĮ nuostata, jog Prezidiumas vykdė **kitokius** Aukščiausiosios Tarybos pavedimus. Ji visų pirma reiškė tai, kad Aukščiausioji Taryba galėjo orientuoti Prezidiumą vykdyti daugelį įpareigojimų ir išskirtinai – kontrolines funkcijas. Įgyvendindamas šias prerogatyvas Prezidiumas naudojo įvairias politinio teisinio elgesio formas – nuo imperatyvių įpareigojimų imtis konkrečių veiksmų iki rekomendacijų.

5. Vertinant Prezidiumo vaidmenį to laikotarpio šalies politinėje sistemoje reikia konstatuoti, kad ši institucija daug nuveikė stiprindama atkurtąjį valstybingumą ir jo teisinio įtvirtinimo pagrindus. Prezidiumas, savo politiniais teisiniais veiksmais pabrėždamas iškilusias aktualijas, siekė užtikrinti ne tik Aukščiausiosios Tarybos įgaliojimų įgyvendinimą, bet reikėsi ir kaip savarankiškas politinis teisinis veiksnys santykių su vykdomąja valdžia srityje, teisės normų kuriamojoje veikloje, užsienio politikos ir daugelyje kitų valstybinio ir visuomeninio vyksmo sričių.

PASTABOS IR LITERATŪRA

1. Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pavaduotojas Česlovas Stankevičius, apibūdindamas Laikinojo Pagrindinio Įstatymo projektą, Aukščiausiosios Tarybos posėdyje kalbėjo: „...Laikinojo Pagrindinio Įstatymo projektas nelaikytinas būsimosios demokratinės Lietuvos valstybės Konstitucijos projektu. Jis gal labiau laikytinas šiandienos visuomeninių teisių bei politinių socialinių galiomybių ir demokratiškos tvarkos pamatiniais įtvirtinimais (...). Mes panaudojame daugelį dabar galiojančios Lietuvos TSR Konstitucijos straipsnių, padarę tai, kas buvo numatyta Sąjūdžio rinkiminėje programoje, būtent, panaikinant juose visas pareigas, visas prievoles Tarybų Sąjungos atžvilgiu, jos Konstitucijos ir jos įstatymų atžvilgiu” (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos (pirmojo šaukimo) pirmoji sesija. Stenogramos. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, 1990. P. 84).
2. Ši funkcija vėliau, t. y. 1991 rugsėjo 10 d. įstatymu, buvo perduota Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkui (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1991. Nr. 27–733).
3. Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas V.Landsbergis, apibūdindamas Prezidiumo veiklą, kalbėjo: „Neatskiriama Aukščiausiosios Tarybos, Lietuvos Parlamento dalis buvo Prezidiumas, kuris dirbo reguliariai ir daug, posėdžiai būdavo ilgi, turiningi, konstruktyvūs (...). Prezidiumas per tuos dvejus su puse metų priėmė 1735 nutarimus, reguliuojančius ir mūsų pačių institucijos veiklą, ir talkinančius Aukščiausiajai Tarybai, ir atliepančius į tarptautinius įvykius, kai reikėdavo atsiliepti greitai, nelaukiant, kol tai padarys tą dieną neposėdžiaujanti Aukščiausioji Taryba (...). Taip įnešėme savo indėlį į Lietuvos valstybės kūrybą” (žr.: **Landsbergis V.** Kryžkelė. Politiniai tekstai (1992–1994) ir šiek tiek atsiminimų. – Vilnius: Lietuvos aidas, 1995. P. 186.)
4. Pastebėtina, kad pirmojoje Laikinojo Pagrindinio Įstatymo redakcijoje, kuri buvo patvirtinta 1990 m. kovo 11 d., buvo numatyta, kad nepasitikėjimą Vyriausybe arba atskiru ministru galėjo pareikšti Aukščiausioji Taryba, jeigu už tai balsavo du trečdaliai jos bendro deputatų skaičiaus. Nuostata, kad nepasitikėjimas Vyriausybe arba ministru gali būti pareikštas, jeigu už tai balsavo daugiau kaip pusė bendro deputatų skaičiaus dauguma, buvo priimta politinės krizės sąlygomis 1991 m. sausio 8 d. (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1991. Nr. 2–42).
5. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1991. Nr. 14–359).
6. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1990. Nr. 2–42).

7. Laikinosios kontrolės komisijos galėjo būti sudaromos Aukščiausiosios Tarybos sprendimų vykdymui kontroliuoti, surinkti ir Aukščiausiajai Tarybai pateikti informaciją bei išvadas, reikalingas kiliusiai problemai nagrinėti ir sprendimui priimti (Reglamento 261 str.).
8. Plačiau apie tai kalbėta Prezidiumo ataskaitoje, kurią pateikė Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko pavaduotojas B. J. Kuzmickas. Be kita ko, B. J. Kuzmickas teigė: „... Beieškant tinkamiausių bendradarbiavimo su Vyriausybe formų, šie pasitarimai nutrūko, ir, matyt, naujasis Prezidiumas ras efektyvesnių bendradarbiavimo ir kokių nors pasvarstymų su Vyriausybe formų” (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos (pirmojo šaukimo) trečioji sesija. Stenogramos.– Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimo leidykla, 1994. P. 76–81).
9. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1991. Nr. 19–503.
10. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys. – Vilnius, 1992. Nr. 4. P. 445.
11. 1990 m. liepos 20 d. nutarimu Prezidiumas **pavedė** Lietuvos Respublikos Vyriausybei registruoti Lietuvos Katalikų Bažnyčios vienuolijas vadovaujantis Katalikų Bažnyčios padėties Lietuvoje restitucijos aktu, kuriame buvo nustatyta, kad valstybė pripažįsta Bažnyčios teisę vidaus gyvenime tvarkytis savarankiškai pagal Kanonų teisės normas. Vyriausybei buvo nurodyta, kad vienuolijos gali būti registruojamos, jeigu tokiam veiksmui pritaria Lietuvos Katalikų Bažnyčios Vyskupų Konferencija (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1990. Nr. 22–546). Dar ryžtingiau Prezidiumas sprendė Prokuratūros aprūpinimo patalpomis klausimą: 1990 m. birželio 23 d. nutarimu Prezidiumas įpareigojo Vyriausybę nedelsiant, ne vėliau kaip iki 1990 m. birželio 30 d. paskirti patalpas statybos ir statybinių medžiagų pramonės darbininkų profsąjungos Lietuvos respublikiniam komitetui, kad jo buvusias patalpas galėtų perimti Prokuratūra pagal Vyriausybės 1990 m. birželio 4 d. potvarkį (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys, Nr. 1. – Vilnius, 1991. P.496). 1991 m. gegužės 1 d. Prezidiumas nutarimu **pavedė** Vyriausybei nustatyti 1951–1952 m. neteisėtai iškelintiems iš vienuolijos Lietuvos vietovių į kitas Lietuvos vietas piliečiams TSRS valdžios padarytos žalos dydį, kad būtų galima pareikalauti atitinkamų kompensacijų (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys, Nr. 3. – Vilnius, 1991. P. 507). 1991 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Prezidiumas, įtvirtinęs daugkartinius politinių kalinių ir tremtinių, jų šeimos narių prašymus padėti sugrįžti į Tėvynę ir spręsti aprūpinimą butais bei darbu, **įpareigojo** Vyriausybę parengti politinių kalinių ir tremtinių bei jų šeimos narių sugrįžimo į Lietuvą ir aprūpinimo programą (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1991. Nr. 28–761).
12. Štai Aukščiausiosios Tarybos deputatas Č. Juršėnas, aptardamas Prezidiumo ataskaitą, abejojo, ar tokia Prezidiumo veiklos sritis yra suderinama su Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme įtvirtintu Prezidiumo konstituciniu statusu. Deputatas atkreipė dėmesį ir į tai, ar neperžengiamos kompetencijos ribos tais atvejais, kai „vadovaujama” Vyriausybei bei kai kuriems kitiems ne Prezidiumui atskaitingiems organams (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos (pirmojo šaukimo) trečioji sesija. Stenogramos, Nr. 32. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimo leidykla, 1994. P. 89).
13. Tokių sprendimų pavyzdys gali būti 1991 m. liepos 17 d. Prezidiumo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinio–teritorinio padalijimo projektų”. Tada Prezidiumas pritarė Vyriausybės darbų kryptiškai rengiant administracinio–teritorinio suskirstymo reformą ir naujojo administracinio suskirstymo projektų alternatyvius variantus ir pasiūlė Vyriausybei toliau juos tobulinti ir apsvarstyti galimybę suskirstyti Lietuvos teritoriją istorinėmis žemėmis (pvz., Aukštaitija, Žemaitija), neturinčiomis administracinių funkcijų (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1991. Nr. 21–552).
14. Štai 1990 m. gruodžio 19 d. Prezidiumas priėmė nutarimą, kuriuo, atsižvelgdamas į būtinybę steigti tarpusavyje konkuruojančius komercinius bankus, **pritarė** Lietuvos pramonininkų asociacijos, Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio įmonių iniciatyvai steigti akcinius komercinius bankus, kurie turėjo būti registruojami Lietuvos banke (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys, Nr. 2. – Vilnius, 1991. P. 621–622). 1990 m. spalio 31 d. Prezidiumas priėmė nutarimą, kuriuo **pripažino** 1990 m. rugsėjo 27 d. vykusį Lietuvos Respublikos savanoriškosios draugijos armijai, aviacijai ir laivynui remti (SDAALR) CK suvažiavimą ir jo nutarimus. Prezidiumas pavedė Vyriausybei kartu su Lietuvos Respublikos SDAALR CK parengti šios organizacijos reformos ir tolesnio integravimo į Lietuvos Respublikos infrastruktūrą projektą. Minėtu **pripažinimu** Prezidiumas tartum legitimizavo SDAALR ir išreiškė valstybės pritarimą reorganizuotai jos veiklą. 1990 m. lapkričio 19 d. Prezidiumas **pritarė** Lietuvos radijo ir televizijos valdybos siūlymui sukurti Lietuvos televizijos antrąją programą ir atsakyti TSRS televizijos antrosios programos transliavimo į Lietuvos Respubliką (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1990. Nr. 34–829).

15. 1990 m. kovo 15 d. Prezidiumas pavedė Vidaus reikalų ministerijai įsteigti valstybinės sienos kontrolės postus ir suformulavo Lietuvos Respublikos pasienio rajonų Liaudies deputatų tarybų vykdomųjų komitetų pareigą visokeriopai padėti vykdyti šį nutarimą (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1990. Nr. 10–322). Beje, šiuo klausimu Aukščiausioji Taryba vėliau, t. y. 1990 m. kovo 20 d., taip pat priėmė nutarimą, kuriuo **įpareigojo** Ministrų Tarybą pradėti parengiamuosius Lietuvos valstybės sienos ženklinimo darbus (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1990. Nr. 10–245). Siekdamas įgyvendinti valstybės nacionalinės politikos tikslą – visų Lietuvoje gyvenančių tautų kultūros, švietimo ir kalbų ugdymą ir atsižvelgdamas į Pietryčių Lietuvos gyventojų tautinę sudėtį, 1990 m. balandžio 1 d. Prezidiumas **pavedė** Lietuvos radijui ir televizijai, taip pat Ryšių ministerijai išnagrinėti juridines ir technines Lenkijos Respublikos televizijos programos retransliavimo galimybes. Kartu buvo nurodyta pertvarkyti Lietuvos radijo ir televizijos programas, numatant laidas kitų Lietuvoje gyvenančių tautų kalbomis (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys, Nr. 1. – Vilnius, 1991. P. 418).
16. 1990 m. kovo 20 d. Prezidiumas priėmė nutarimą „Dėl papildomų asignavimų valstybės valdymo organų išlaikymui“. Šiuo nutarimu Prezidiumas **skyrė** iš Ministrų Tarybos rezervo fondo Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Reikalų valdybai 480 tūkst. rublių inventoriui įsigyti ir 350 tūkst. rublių patalpų kapitaliniam remontui (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys, Nr.1. – Vilnius: 1991, P. 410). Panašių atvejų buvo ir daugiau. Antai 1991 m. sausio 30 d. nutarimu pavedė Vyriausybei skirti iš rezervinių lėšų Valstybinės lietuvių kalbos komisijos veiklai 1941 m. finansuoti 15 tūkst. rublių ir Valstybinės heraldikos komisijos veiklai 1991 m. finansuoti – 10 tūkst. rublių (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1991. Nr. 5–148).
17. 1990 m. birželio 20 d. Prezidiumo nutarimu buvo nustatytos Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos departamento generalinio direktoriaus, jo pirmojo pavaduotojo ir pavaduotojo tarnybiniai atlyginimai. Nutarimu ne tik buvo nustatyti tarnybiniai atlyginimai, tačiau buvo numatyta, kad Departamento darbuotojams išlaikyti taikomas atitinkamas Lietuvos TSR Ministrų Tarybos nutarimas, kuriuo buvo reglamentuojami ministerijų ir žinybų centrinio aparato vadovaujančiųjų darbuotojų, specialistų ir tarnautojų tarnybiniai atlyginimai (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys, Nr. 1. – Vilnius: 1991, P.491). Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas taip pat patvirtino kultūros paveldo inspekcijos, Valstybės kontrolės departamento, Lietuvos banko darbuotojų tarnybinius atlyginimus, atlyginimo už darbą sąlygas ir išlaidų sąmatas (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys, Nr. 1. – Vilnius: 1991, P. 529, 531, 536–537). Reikia pažymėti, kad atitinkamų institucijų darbuotojų tarnybinių atlyginimų, darbo apmokėjimo sąlygų nustatymas ir išlaidų sąmatos tvirtinimas buvo laikinas reiškinys, jis turėjo keistis įsigaliojus atitinkamiems įstatymams. Taip buvo pažymėta ir Prezidiumo nutarime „Dėl Lietuvos banko darbuotojų laikinų tarnybinių atlyginimų ir darbo apmokėjimo“. Panašiai buvo pasielgta ir 1990 m. rugsėjo 19 d. nutarimu numatant Prokuratūros darbuotojų tarnybinius atlyginimus ir nustatant (aprobuojant) 1991 m. Prokuratūros išlaidų sąmatą, taip pat lėšas, skirtas darbo užmokesčiui (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1990. Nr. 28–679).
18. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys, Nr. 2. – Vilnius: 1991. P. 583.
19. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1991. Nr. 8–234.
20. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys, Nr. 4. – Vilnius: 1992. P. 427.
21. 1990 m. rugpjūčio 1 d. Prezidiumas, konstatuodamas, kad „Vasario 16“ laikraščio priedas „Dvidešimt kapeikų“ kelia pagrįstą visuomenės ir valstybės institucijų nerimą dėl amoralių reiškinų plitimo tendencijų, nutarė įpareigoti Vidaus reikalų ministeriją nedelsiant sustabdyti minėto laikraščio priedo ir leidinio „Daugybės lentelė dviems“ gaminimą ir platinimą, kol nebus parengta išsamesnė tokių leidinių platinimo reglamentacija (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys, Nr. 1. – Vilnius: 1991. P.521.)
22. 1990 m. rugsėjo 12 d. nutarimu Prezidiumas pavedė Valstybės kontrolės departamentui kartu su Prokuratūra, Vidaus reikalų ministerija, savivaldybių tarybomis patikrinti, kaip Lietuopsąjungos įmonės, įstaigos ir organizacijos vykdo Lietuvos Respublikos įstatymus, taip pat rekomenduota Vyriausybei pateikti pasiūlymus dėl šalies prekybos sistemos reorganizavimo (žr.: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo dokumentų rinkinys, Nr. 2. – Vilnius: 1991. P. 560). 1990 m. lapkričio 19 d. nutarimu Prezidiumas pavedė Valstybės kontrolės departamentui kartu su žemės ūkio ministerija ir savivaldybių tarybomis patikrinti Respublikinio kooperatyvinio–valstybinio statybos susivienijimo ir jo sistemos organizacijų veiklą ir pateikti patik-

The Constitutional Status of the Presidium of the Supreme Soviet of the Republic of Lithuania – Relations with the Executive Branch of Power

Assoc. Prof. Dr. Juozas Žilys

Law University of Lithuania

SUMMARY

In analyzing the constitutional system of the Republic of Lithuania within the framework of the Provisional Fundamental Law (1990-1992), it is of vital importance to highlight one circumstance of an essential character - this constitutional act of the said transitional period in the statehood of Lithuania enshrined an inconsistent and controversial justice system of state authorities of the Republic of Lithuania. The underlying feature of this phenomenon was that this system was taken over from the soviet period and adapted to the transitional period, i.e. till the adoption of the Constitution of October 25, 1992.

One of the most striking characteristic features of the state authorities' framework was the fact that the constitutional system provided for the Presidium of the Supreme Soviet of the Republic of Lithuania. Although the basic features of the status of this state institution were set forth by the Provisional Fundamental Law, the role of the Presidium was conditioned by a number of other circumstances of a political and legal character.

The article discusses the general issues pertaining to the constitutional status of the Presidium. Attention is focused on one of the overriding aspects of this status - relations with the Government and other institutions of the executive branch of power. This particular aspect is unfolded by, first of all, analyzing political and legal interrelations between the Presidium and the Government. With a view to achieving a more thorough assessment of the interaction between the said authorities, acts by the Presidium formulating political and legal directives to the Government as well as to other chains of state administration are subjected to analysis.